

РЕЦЕНЗИЯ

от д-р Живка Стефанова Колева-Златева – проф. в катедра „Обща лингвистика и старобългаристика“ на Великотърновския университет „Св. св. Кирил и Методий“

на дисертационен труд за присъждане на образователната и научна степен „доктор“

в област на висше образование 2. Хуманитарни науки,
професионално направление 2.1. Филология,
докторска програма „Германски езици: английски език“

Автор: Корнелия Бориславова Чоролеева

Тема: „Образуване на телескопични думи в английския и българския език“

Научен ръководител: доц. д-р Снежана Тодорова Цонева-Матюсън – катедра „Английска филология“, Пловдивски университет „Паисий Хилендарски“

Член съм на научното жури за защита на дисертационния труд и присъждане на образователната и научна степен „доктор“ на Корнелия Бориславова Чоролеева, докторантка на самостоятелна подготовка по област на висшето образование 2. Хуманитарни науки, професионално направление 2.1 Филология, докторска програма „Германски езици: английски език“, въз основа на заповед на Ректора на Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“ № Р-33-4897/08.10.2020 г.

1. Общо описание на представените материали

Представеният от Корнелия Бориславова Чоролеева комплект материали на хартиен носител е в съответствие с чл. 36 (1) от Правилника за развитие на академичния състав на Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“ и включва следните документи: заявление до Ректора на ПУ за разкриване на процедурата за защита на дисертационен труд, автобиография в европейски формат, нотариално заверено копие от диплома за висше образование (ОКС „магистър“), заповед за записване в докторантура, протокол от катедрен съвет, свързан с докладване на готовност за откриване на процедура по защитата и с предварително обсъждане на дисертационния труд, дисертационен труд, автореферат, списък на научните публикации по темата на дисертацията, копия на научните публикации, декларация за оригиналност и достоверност на приложените документи.

К. Чоролеева е представила копия на 7 статии по темата на дисертацията, публикувани в издания, включени в Националния референтен списък на съвременни български научни издания с научно рецензиране, а именно: 4 статии в поредицата „Научни трудове на Съюза на учените в България – Пловдив“, от които една е в съавторство, 2 в електронното списание „Литернет“ и 1 в поредицата „Научни трудове на ПУ „Паисий Хилендарски“, серия „Филология“. Следователно докторантката отговаря на минималните национални изисквания

за придобиване на образователната и научна степен „доктор“, като получава общо 115 точки (50 т. за дисертационния труд и 65 т. (6 x 10 + 1 x 10/2) за научните публикации по темата на дисертацията) при изисквани 80 т., и може да се осъществи процедурата по защита на нейната дисертацията.

2. Кратки биографични данни за докторантката

Корнелия Чоролеева завършва специалност „Английска филология“ в СУ „Климент Охридски“ през 1999 г. През 2001 г. завършва магистърска програма „Общество и политика“ в Централния европейски университет – Варшава. Започва академичната си кариера в Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“ през 2001 г. като стипендиантка към Проект за гражданско образование (Civic Education Project) във връзка с водене на курс по политология и етническа политика на студенти от специалност „Политология“. От 2002 г. преподава английски език в Университета по хранителни технологии, гр. Пловдив, първоначално като хонорувана преподавателка, а от 2005 г. е на длъжност старши преподавател в същия университет. Била е хонорувана преподавателка и в Медицинския университет в гр. Пловдив през 2004 г.

3. Актуалност на тематиката и целесъобразност на поставените цели и задачи на дисертацията

Дисертацията е посветена на актуален и малко изследван въпрос за съвременната лингвистика, обикновено пренебрегван заради маргиналността на самото езиково явление. Това е телескопията (blending) като словообразователен начин, твърде характерна за съвременните англоезични рекламни и медийни текстове, за младежкия жаргон и жаргона на компютърните специалисти, за комуникацията в интернет, и макар и не със същата активност проявявана и в аналогичните българскоезични текстове. И тук е интересен въпросът доколко проявите на телескопията в българския език са под влияние на английския в контекста на глобализационните процеси, засягащи и функционирането на езиците. Актуалността на дисертацията се определя и от факта, че това е първото мащабно изследване на телескопията в българския език, а също и първото мащабно съпоставително изследване на телескопията в английския и българския език.

Дисертацията се фокусира върху семантиката на телескопичните думи и цели да достигне до когнитивните основи на нейното формиране. Установяването на степента и характера на влиянието на английския език върху българския в образуването на телескопични думи е друга важна цел на дисертационния труд. Трябва да отбележим, че е основателно търсенето на английско влияние върху по-активното образуване на телескопични думи в българския език през последните десетилетия, като се има предвид засиленото влияние на английския език върху българския в епохата на глобализацията и фактът, че именно тогава се наблюдава и ръст на броя на българските телескопични образувания.

Актуална и адекватна е и изследователската парадигма на дисертационния труд. Изследваният словообразователен начин е осветен в когнитивна перспектива, като са взети под внимание теориите за когнитивната метафора, за рамковата семантика (frame semantics),

за концептуалното сливане / концептуалната интеграция (conceptual blending / conceptual integratin). Антропоцентричната изследователска парадигма дава възможност за проникване в механизмите на изследвания словообразователен начин, за разбиране на неговата същност. Хипотезата за англоезичното влияние в образуването на телескопичните думи в българския език е осмислена чрез прилагане също и на теоретичните знания за езиковите контакти.

4. Познаване на проблема

Дисертантката много добре се ориентира в изследваната научна проблематика. Дисертационният труд стъпва на богата научна литература (250 заглавия), която авторката творчески осмисля. Критично са коментирани широк кръг мнения на учени за телескопията. Друга положителна страна на дисертационния труд, свързана с библиографската осведоменост на авторката, е умелото привличане на литература, която осигурява многоаспектността на изследвания лингвистичен проблем, неговата адекватна методологична база. Телескопията е осмислена с оглед на такива фактори, като оказионалност / узуалност, креативност / продуктивност, с прилагане на различни подходи, вземащи под внимание формално-структурни, семантични, когнитивни, психолингвистични аспекти при осмисляне на особеностите в образуването и функционирането на телескопичните думи. Напълно основателно е направен изводът, че само съобразяването със семантичните особености на телескопичните образувания може да доведе до тяхното адекватно изследване и групиране и че това е постижимо чрез прилагане на методологичния инструментариум на когнитивната лингвистика.

Трябва да признаем, че телескопията, която е обект на изследване на дисертацията, не е лесно очертаема и отграничима в полето на словообразуването от такива явления, като абревиация, композиция, афиксация (образуването на афиксоиди), но дисертантката показва, че притежава необходимата компетентност, за да може аргументирано да определя кои случаи могат да бъдат квалифицирани като типични прояви на телескопията и кои да бъдат отнасяни към междинните явления, към случаите със спорна принадлежност към телескопичното словообразуване. За да могат да бъдат обхванати и преходните случаи на телескопията, в дисертацията в духа на когнитивизма този словообразователен начин е осмислен като радиална категория, която има централни, прототипни представители и периферни.

5. Методика на изследването

Като цяло можем да отбележим, че избраната методика на изследване позволява постигането на поставените цели и получаването на адекватни отговори на задачите, решавани в дисертационния труд. Когнитивната изследователска парадигма дава възможност за проникване в самите механизми на образуване на телескопичните думи и най-вече на тяхната семантика, върху която е съсредоточено дисертационното изследване. Тъй като семантиката на телескопичното образувание не може да бъде сведена до обикновен сбор от семантиката на съставлящите го елементи, които обикновено не са морфеми, откривани в изходните лексикални единици, именно чрез научния инструментариум на когнитивната лингвистика може да бъде изследвана неговата флуидна композиционност. Чрез

категориалния апарат на когнитивната лингвистика е възможно също така детайлното съпоставяне и обясняване на анализиранияте телескопични образувания, отнасяни към центъра или периферията на радиалната категория.

Силна страна на дисертационния труд е и богатството на изследвания езиков материал, който включва 1833 англоезични образувания, определени като телескопични думи, и 361 български. Този материал е добре структуриран, направено е групиране на изследваните образувания от ономаσιологична и словообразователна гледна точка. Представен е и по удобен за справки начин в две приложения, съответно за английския и българския език.

6. Характеристика и оценка на дисертационния труд

Дисертацията притежава добре балансирана структура. Тя съдържа теоретична и практическа част. В теоретичната част са разгледани теоретичните основи на изследването, представени в една глава и в просторна уводна част. Практическата част представя извършения анализ на английски и български телескопични думи, осъществен на базата на разгледаните теоретични постановки. Изводите са обобщени в заключителната част.

В уводната част очаквано са коментирани обектът, предметът, целите и методите на изследването, неговата структура, обхватът и източниците на изследвания лексикален материал. Направени са терминологични уточнения и е представена кратка история на въпроса, за които бих отбелязала, че по-добре биха стояли в теоретичната глава предвид дискуссионността на изследваната проблематика, лисата на единна терминология в различните лингвистични традиции. Става ясно, че обект на изследване е телескопията в английския и българския език, негов предмет – „формирането на значението на телескопичните думи и сродните им конструкции в двата езика“ и цели – „установяването на пътищата, по които се изгражда значението чрез построяване на концептуални интеграционни мрежи“ и определянето на „степената и характера на влиянието на английския език върху българския“ (стр. 9).

В първа глава, озаглавена „Теоретична основа на изследването“, са коментирани прилаганите изследователски аспекти и подходи и използваният категориален апарат. Авторката умело коментира съществуващите дефиниции на телескопията и като тяхна обща слабост сочи това, че преди всичко те са базирани на формалния анализ на лексикалните образувания, определяни като телескопични.

В приетата работна дефиниция, въз основа на която е ексцерпиран изследваният материал, се акцентира върху следните особености на думите, определяни като телескопични: те се основават на композицията на две или повече изходни единици чрез междусловно налагане или съкращаване на поне едната от тях на мястото на свързването им, при което може да се образува отломка, т.е. несамостояен отрязък, който не съвпада с морфема; получената производна единица се характеризира със семантика, която не се свежда до сбора от значенията на произвеждащите основи; макар че не съблюдава морфотактичните правила, телескопията обикновено се съобразява с фонотактичните ограничения на езика (стр. 25).

Главата предлага разностранен и задълбочен критически преглед на съвременните подходи към изучаването на телескопията (формално-структурен, семантичен, фонетичен, психолингвистичен, когнитивен). Акцентира се върху сходствата между телескопията и паронимията в стилистично отношение. В съответствие с когнитивния подход, избран като водещ при семантичния анализ на телескопичните думи, са разгледани когнитивните фактори за възникване на телескопични думи, сред които са лингвистичната категоризация, когнитивната икономия, категориалното групиране, а също и основните положения на теорията за концептуално сливане, рамковата семантика и теорията за концептуална метафора и метонимия. Така целта на дисертацията за установяване на механизмите на изграждане на значението на телескопичната дума се предлага да бъде постигната чрез прилагане на изследователския инструментариум на теорията за концептуалното сливане на Фоконие и Търнър при съобразяване и с междурамковите взаимодействия (съгласно рамковата семантика, разработена от когнитивния лингвист Филмор).

Втора глава представя анализа на събрания лексикален материал, групиран от ономаσιологична гледна точка като наименования на лица, наименования, свързани с концепта ВРЕМЕ, наименования на места, наименования на растения и животни, наименования на материални и нематериални същности, наименования на действия и дейности. Този анализ като цяло показва, че авторката умее творчески да подбира уместни за обекта на изследване и поставените цели съвременни методи и подходи и творчески да ги прилага при изследване на езиков материал. И това е много важно качество на дисертационния труд.

В заключителната част е направен извод, че се потвърждава работната хипотеза, че телескопичните образувания в българския език са образувани до голяма степен под влияние на английския език (което е най-явно при прототипната телескопия и при заемането на постпозитивни фрагментарни компоненти като *-гейт*, *-кени*, *-тека* и др.), но също и на руския и турския. Относно телескопичните думи в английския език са установени седемнадесет основни структурни типа и е направен изводът, че сред тях най-разпространени са образуванията с две отломки със и без междусловно налагане и състоящите се от цяла дума като първа изходна единица и отломка. Относно телескопичните думи в българския език е направен изводът, че за тях не е характерно същото формално-структурно разнообразие както при английските поради много по-ниската продуктивност на този словообразователен начин, че най-продуктивно е образуването чрез начална отломка (от типа на *спец-*, *жил-*, *физ-*, *мед-*, *ел-*) и цяла дума. Относно семантиката на телескопичните думи в двата езика е направен извод относно начина, по който се изгражда тя на базата на различни видове интеграционни мрежи. Преразгледана е и предложената в началото на изследването работна дефиниция на телескопичното словообразуване, като в нея е включена и паронимията като незадължително условие за идентифицирането на една дума като телескопична. Въз основа на извършения когнитивен анализ е направено и обобщение относно концептуалните връзки, въз основа на които се изграждат значенията на телескопичните думи.

7. Приноси и значимост на разработката за науката и практиката

Приемам формулираните от дисертантката приноси, които според нея засягат изследвания научен проблем в английския и българския език, ексцерпирания езиков материал, теоретично-методологичната обосновка на изследването, неговата методология, схематизираното онагледяване на изследвания словообразователен начин. Наистина това е първото мащабно, многоаспектно и задълбочено изследване на телескопията в българския език, осмислено в парадигмата на когнитивната лингвистика. Тази многоаспектност и изследване чрез инструментариума на когнитивната лингвистика са приноси и за разкриване на семантичните особености на телескопията и в английския език. Представен е обемен корпус от английски и български лексикални единици, определени като телескопични. Приносен е и предложеният подход на изследване на телескопията, базиран на теоретико-методологичния инструментариум на когнитивната лингвистика, предлагащ и онагледяване на образуването на телескопични конструкции чрез схеми и диаграми. Зададен е теоретико-методологичен модел на изследване, който може да бъде приложен при изследване на този словообразователен начин и в други езици.

8. Преценка на публикациите по дисертационния труд

Както беше посочено и по-горе, докторантката е отчела 7 статии, чрез които е публикувана основна част на дисертацията. Това са статии, публикувани в авторитетни издания, включени в Националния референтен списък на съвременни български научни издания с научно рецензиране. Три от статиите са написани на английски език. Четири са на български, като една от тях е в съавторство.

9. Лично участие на докторантката

Нямам основания да се съмнявам, че представеното изследване е лично дело на докторантката. Това е потвърдено и от нейната научна ръководителка доц. д-р Снежана Цонева-Матюсън на разширеното заседание на Катедрения съвет на катедра „Английска филология“, на което е взето решение дисертацията да бъде допусната до публична защита пред научно жури. Освен това и самата докторантка е декларирала, че резултатите и приносите в научната продукция, които представя в процедурата, са оригинални и не са заимствани от изследвания и публикации, в които няма участия.

10. Автореферат

Авторефератът е изготвен коректно и отразява структурата, съдържанието и основните резултати, постигнати в дисертацията.

11. Критични забележки и препоръки

Имах някои критични бележки към текста на дисертацията, представен за предварителното обсъждане. Докторантката се съобрази с тях и в момента нямам сериозни забележки, които да е наложително да бъдат отбелязвани. Единствено бих посочила, че се натъкнах на заглавия на литература, посочена в библиографията, която отсъства в текста на

дисертацията (вж. например заглавия със съкращения: Беляева 2003, Шевелева 2003, Баталов 2005, Сухорукова 2004).

12. Лични впечатления

Нямам лични впечатления от докторантката. Нейната дисертация и публикации я представят като ерудиран и перспективен учен.

13. Препоръки за бъдещо използване на дисертационните приноси и резултати

Препоръчвам дисертацията да бъде публикувана като монографично изследване. В нея е разгледан актуален, недостатъчно изучен въпрос на съвременната лингвистика при адекватното прилагане на съвременни методи и подходи.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Дисертационният труд съдържа научно-приложни резултати, които представляват оригинален принос в науката и отговарят на всички изисквания на Закона за развитие на академичния състав в Република България (ЗРАСРБ), Правилника за прилагане на ЗРАСРБ и Правилника за развитието на академичния състав на ПУ „Паисий Хилендарски“. Представеното изследване показва, че докторантката Корнелия Бориславова Чоролеева притежава задълбочени теоретични знания и професионални умения по научна специалност „Германски езици: английски език“, като демонстрира качества и умения за самостоятелно провеждане на научни изследвания чрез прилагане на необходимия теоретико-методологичен инструментариум.

Поради гореизложеното, убедено давам своята положителна оценка за представения дисертационен труд и ще гласува за присъждане на образователната и научна степен „доктор“ на Корнелия Бориславова Чоролеева в област на висшето образование 2. Хуманитарни науки, професионално направление 2.1 Филология, докторска програма „Германски езици: английски език“.

12.10. 2020 г.

Рецензент:

(проф. дфн Живка Колева-Златева)